

ROZMIARY I KIERUNKI INWESTYCJI W ROLNICTWIE ZSRR

W. W. TOŁOW

Instytut Ekonomiki Rolnictwa w Moskwie

1. Rozwój produkcji rolnej w ZSRR był uwarunkowany głównie organizacyjnymi przedsięwzięciami, drogą przeprowadzenia milionów drobnych indywidualnych gospodarstw chłopskich na budownictwo wielkich zespołowych gospodarstw-kołchozów, jak również na budownictwo państwowych radzieckich gospodarstw-sowchozów, głównie poprzez zagospodarowywanie ziem nowych.

2. Organizacja i rozwój kołchozów wymagały dużych nakładów inwestycyjnych ponieważ środki produkcji wniesione przez chłopów w gospodarke społeczną kołchozów, były wyjątkowo prymitywne i nie mogły być podstawą do osiągnięcia wysokiej produkcji towarowej w gospodarce uspołecznionej.

Wyposażenie gospodarstw chłopskich w środki produkcji w Rosji Carskiej można zilustrować następującymi liczbami z roku 1910:

sochy	—	7,8	milionów	sztuk
pługi drewniane	—	2,2	„	„
„ żelazne	—	4,2	„	„
brony drewniane	—	17,7	„	„

Środki te przypadają na 20 milionów gospodarstw chłopskich, z których 30% nie posiadało koni, 34% inwentarza, a 15% zasiewów.

3. Należy stwierdzić, że ekonomika tych gospodarstw była osłabiona przez pierwszą imperialistyczną wojnę światową, a następnie przez wojnę domową w latach 1918—1920.

Do okresu powszechnej kolektywizacji Partia i Rząd ZSRR przeprowadziły szereg posunięć związanych z odbudową rolnictwa, które jednak swoim uzbrojeniem technicznym mało różniło się od okresu przedwojennego.

4. Początkowo kołchozy w ZSRR nie miały możliwości rozwoju produkcji rolnej na szeroką skalę głównie z braku środków własnych, potrzebnych na zakup złożonych maszyn, traktorów, samochodów. Państwo

zaś w tym okresie nie mogło zaspokoić zapotrzebowania chłopów na te maszyny. W takiej sytuacji znaleziono najbardziej trafny sposób pomocy państwa chłopom w wykorzystaniu techniki w rolnictwie — w postaci MTS.

Państwo wydatkowało poważne środki na zakup dla stacji maszynowych: traktorów, samochodów, maszyn rolniczych, warsztatów remontowych wyposażonych w odpowiednie narzędzia, stacji z paliwem oraz pomocniczych urządzeń potrzebnych wyłącznie do pracy w kolchozie lub pomocy w budownictwie i w mechanizacji ferm hodowlanych.

Środki trwałe w MTS (m mld rubli)

	1953 r.	1957 r.
Ogółem mld rubli	37,6	58,3
w tym:		
Budynki produkcyjne i urządzenia	3,2	7,0
Traktory	10,2	13,1
Kombajny	6,9	10,5
Maszyny rolnicze	9,6	15,2
Transport	2,3	3,1
Urządzenia	1,8	3,0
Budownictwo mieszkaniowe i socjalno-bytowe	1,0	3,1

Moc energetyczna rolnictwa wyrażona jest w następujących wskaźnikach (na koniec roku, w mln. koni mechanicznych)

	1916 r.	1928 r.	1940 r.	1945 r.	1953 r.	1957 r.
Ogółem moc elektryczna	23,9	21,3	47,5	28,0	87,8	125,0
w tej liczbie:						
Silniki spalinowe	0,2	1,1	36,9	21,7	80,5	119,0
W tym traktory (moc silników)	—	0,5	17,6	12,9	29,2	39,2
Silniki kombajnów	—	—	5,8	4,5	13,5	21,3
Samochody	—	0,02	11,9	3,4	31,9	50,6
Silniki elektryczne i silniki spalinowe	0,1	0,6	1,6	0,9	5,9	8,0
Bydło robocze (w przeliczeniu na pociągową siłę mechaniczną)	23,7	20,2	10,6	6,3	7,3	5,9

5. Obok inwestycji w kolchozach dokonywanych przez MTS, państwo okazywało systematyczną pomoc kolchozom poprzez długoterminowe kredyty bankowe udzielane na budownictwo ferm hodowlanych, budynków gospodarczych, na zakup zarodowego i roboczego bydła, maszyn rolniczych, na budowę urządzeń melioracyjnych, zbiorników wody, stawów, elektrowni oraz na urządzenia bytowe i socjalne.

Wzrost kredytów udzielanych kołchozom przez Bank Rolny (w milionach rubli)

	1940 r.	1946 r.	1950 r.	1955 r.	1956 r.	1957 r.
Ogółem	890	487	3020	4425	5598	5218

6. W miarę wzrostu społecznej produkcji coraz bardziej powiększały się środki własne kołchozów, a zwłaszcza fundusze niepodzielne kierowane następnie na inwestycje rolne i stanowiące główne źródło wzrostu społecznych funduszy kołchozów. Po przeprowadzeniu w ZSRR szeregu posunięć opracowanych na plenum wrześniowym (1953 r.), oraz na kolejnych plenach KC KPZR poświęconych wyłącznie problematyce rolnej i mających na celu wydatne zwiększenie produkcji rolnej, wzrosły dochody kołchozów, oraz odpisy na fundusze niepodzielne.

Wzrost dochodów pieniężnych i niepodzielnych funduszy kołchozów (w milionach rubli)

	1932 r.	1940 r.	1953 r.	1956 r.	1957 r.
Ogólna suma dochodów pieniężnych kołchozów	4,6	20,7	49,6	94,6	95,2
Fundusze niepodzielne	4,7	27,7	69,8	99,0	102,0

7. Stopień wykorzystania w kołchozach środków inwestycyjnych określa się kierunkiem i tempem wzrostu produkcji rolnej w połączeniu z ogólnym planem rozwoju gospodarki narodowej. Tylko w latach 1954—1957 inwestycje w kołchozach wyniosły 77,5 mld. rubli.

Struktura środków trwałych w kołchozach wygląda następująco (wartości środków trwałych w bilansie zamknięcia w %)

	1930 r.	1937 r.	1940 r.	1949 r.	1953 r.	1957 r.
Inwentarz pociągowy	25,5	20,4	14,2	16,8	11,7	5,4
Inwentarz produkcyjny — drób, pszczoły	14,6	17,5	19,0	23,0	21,7	16,8
Traktory, maszyny rolnicze	27,6	8,4	5,9	6,8	6,5	6,7
Środki transportu	9,8	11,3	8,7	9,7	10,4	11,2
Urządzenia i sprzęt	7,3	3,2	4,9	7,1	7,2	6,8
Budynki, kultury wieloletnie	7,1	35,0	37,0	36,6	42,5	53,1
Inne	8,1	4,2	10,3	—	—	—

8. Po historycznej uchwale plenum KC KPZR (luty 1958 r.) o reorganizacji MTS i sprzedaży kolchozom ciągników i maszyn — zmienia się kierunek i rozmiar inwestycji w kolchozach. Ogólna wielkość inwestycji w kolchozach zwiększa się przede wszystkim ze środków własnych. Znalazło to odbicie w nowych cenach skupu uchwalonych na czerwcowym plenum KC KPZR w 1958 r. W strukturze inwestycji kolchozowych znacznie wzrosną wydatki na zakup nie tylko traktorów, kombajnów, samochodów, maszyn rolniczych i sprzętu znajdującego się uprzednio w MTS, ale także na zakup nowych traktorów, maszyn i sprzętu spoza MTS. Wg wstępnych obliczeń kolchozy w 1958 r. wyasygnowały na zakup z MTS ciągników i maszyn około 21 mld. rubli.

9. W ostatnich latach coraz bardziej rozszerza się budownictwo klubów, świetlic, szkół, ambulatoriów, internatów, domów wypoczynkowych oraz innych urządzeń socjalnych i kulturalnych jak również domów mieszkalnych i dróg.

Wielkość i struktura inwestycji stale będzie wzrastać w kolchozach w miarę ich umacniania się i wzrostu ich dochodów.

10. Co roku państwo przeznaczają znaczną ilość środków na budowę dużych systemów irygacyjnych i melioracyjnych. Za okres 38 lat Władzy Radzieckiej na meliorację wydano 29,3 mld. rubli, co wynosi średnio w ciągu roku 750 mln rubli, podczas gdy Rząd Carski za ostatnie 48 lat (1870—1917) — wydał tylko 100 mln rubli.

Oprócz tego państwo dodaje część środków do inwestycji w melioracjach, które wykonują kolchozy ze środków własnych. Tak na przykład w republikach Litewskiej, Łotewskiej i Estońskiej w budowie systemów odwadniających przy pomocy drenażu krytego — 50% kosztów budowy ponosi państwo. W niektórych rejonach kraju, państwo bezzwrotnie pokrywa 50% wydatków na zagospodarowanie ugorów (karczowanie, oczyszczanie).

11. Inwestycje na rozwój sowchozów — są określane w pełni przez plany rozwoju gospodarki narodowej i są finansowane z budżetu państwowego, oraz z tzw. funduszu dyrektora, tworzonego w sowchozach z własnych zysków. O wielkości i kierunkach inwestycji mówi skład środków trwałych:

Środki trwałe w sowchozach (w milionach rubli)

	1941 r.	1951 r.	1955 r.	1956 r.
Ogółem	8 418	19 935	33 664	40 131
Średnio na jeden sowchoz	2,0	4,0	6,56	7,87

Podział środków trwałych w sowchozach (w mln rubli)

	1941 r.	w %	1956 r.	w %
Ogółem	8 418	100	40 131	100
w tym:				
trwałe środki produkcyjne	6 582	78,2	33 461	83,4
trwałe środki nieprodukcyjne	1 836	21,8	6 670	16,6

Struktura środków trwałych (produkcyjnych)

	Mln. rubli	Stosunek % do wszystkich środków	Mln. rubli	Stosunek % do wszystkich środków
Budynki i urządzenia	2 561	30,4	11 298	28,2
Traktory	462	5,5	2 948	7,3
Kombajny	193	2,3	1 820	4,5
Maszyny i narzędzia rolnicze	456	5,4	3 800	9,5
Środki transportu	297	3,5	1 617	4,0
Bydło robocze	537	6,4	6 186	5,5
Bydło produkcyjne	1 540	18,3	6 787	15,4
Inne	536	6,4	3 605	9,0

W sowchozach widoczny jest wzrost (wg wartości) udziału traktorów, kombajnów, maszyn rolniczych, środków transportu — głównie samochodów.

12. Ogólna ilość inwestycji państwowych w rolnictwie ZSRR wzrasta w liczbach absolutnych w miarę wzrostu budżetu państwowego. Za ostatnie 5 lat, po znanych już uchwałach plenum wrześniowego (1953 r.), znacznie wzrósł udział inwestycji rolnych w stosunku do całości inwestycji w gospodarce narodowej — co obrazuje poniższa tabela:

Inwestycje państwowe i organizacje spółdzielczych (bez kolchozów)
(w mld rubli w cenach 1. 7. 55 r. z uwzględnieniem nowych stawek jednostkowych wprowadzonych w 1956 r.)

	Cała gospodarka narodowa	W tym rolnictwo	Rolnictwo % do całej gospodarki
1918—1928 r. (bez IV kwartału 1928 r.)	16,5	1,0	6,1
I pięciolatka (1929—1932 r. + IV kwart. 1928 r.)	64,9	9,0	13,9
II pięciolatka (1933—1937 r.)	147,6	12,0	8,1
3,5 lat III pięciolatki (1938—1941)	145,3	7,8	5,3
Od lipca 1941 r. do 1. I. 1946	140,5	2,9	2,1
IV pięciolatka (1946—1950)	338,7	24,8	7,3
V pięciolatka (1951—1955)	654,4	63,0	9,6
2 lata VI pięciolatki	396,2	44,7	11,3
Ogółem za lata 1918—1957	1904,1	165,2	8,7

13. Inwestycje kołchozowe w tych latach zawarte są w następujących liczbach: (w milionach rubli — ceny na 1. VII. 1955 r.)

	Ogółem inwestycje	Średnio rocznie
I pięciolatka	3,0	0,74
II pięciolatka	9,8	1,96
3,5 roku III pięciolatki	13,0	3,72
Od 1. VII. 1941 do 1. I. 1946 r.	14,8	3,3
IV pięciolatka	31,2	6,23
V pięciolatka	66,7	13,33
1956—1957	45,4	22,70
Ogółem za lata 1929—1957	183,9	—

14. Wzrost inwestycji z funduszy państwowych i kołchozowych w rolnictwie radzieckim wg okresów, oraz przeciętnie w skali rocznej (w mld rubli, wg cen na 1. VII. 1955 r.).

	Inwestycje państwowe	Inwestycje kołchozowe	Łącznie na rolnictwo	Przeciętnie rocznie		
				państwo	kołchozy	łącznie
1918—1928						
(bez IV kwart. 1938)	1,0	—	1,0	—	—	—
I pięciolatka	9,0	3,0	12,0	2,11	0,74	2,85
II pięciolatka	12,0	9,8	21,8	2,40	1,96	4,36
3,5 roku III pięciolatki	7,8	13,0	20,8	2,22	3,72	5,94
Od 1. VII. 1941 do 1. I. 1946 r.	2,9	14,8	17,7	0,65	3,30	3,95
IV pięciolatka	24,8	31,2	56,0	4,96	6,23	11,19
V pięciolatka	63,0	66,7	129,7	12,60	13,33	25,93
1956—1957	44,7	45,4	90,1	22,35	22,70	45,05
Łącznie za okres lat						
1918—1957	165,2	183,9	349,1	—	—	—

15. W liczbach kontrolnych dotyczących rozwoju gospodarki narodowej ZSRR w latach 1959—1965 inwestycje w rolnictwie finansowane przez państwo wynoszą 150 mld rubli. Również same kołchozy poprzez zwiększenie własnych zysków w rezultacie wzrostu produkcji towarowej, będą mogły przeprowadzać inwestycje z własnych środków. Wg wstępnych danych kołchozy w okresie lat 1959—1965 przeznaczą na budownictwo o charakterze produkcyjnym, kulturalno-bytowym i socjalnym oraz na urządzenie wsi — 250 mld rubli, na zakup maszyn i urządzeń — 95 mld rubli. Stąd wynika, że łączna suma środków na inwestycje

z funduszy państwowych i kołchozowych wyniesie w latach 1959—1965 około 500 mld rubli. Liczba ta jest trzykrotnie większa niż realne inwestycje w latach 1952—1958.

16. W siedmiolatce planuje się wyprodukowanie dla potrzeb rolnictwa ponad 1 mln traktorów, około 400 000 kombajnów zbożowych, oraz duże ilości maszyn i narzędzi rolniczych. W końcu siedmiolatki planuje się zakończenie elektryfikacji wszystkich kołchozów. Elektryfikacja sowchozów i RTS-ów zakończona będzie znacznie wcześniej. Liczby kontrolne wykazują, że w roku 1965 dostawy dla rolnictwa nawozów mineralnych wyniosą 31 mil. ton w stosunku do 10,3 mil. ton otrzymanych przez rolnictwo w r. 1958. Również w planie siedmioletnim przewiduje się znaczne zwiększenie dostaw dla rolnictwa środków owadobójczych, środków do walki z chwastami, materiałów budowlanych, środków transportu, paliw płynnych i smarów, części zamiennych, oraz innych środków produkcji. W związku z tym, aby zaspokoić potrzeby rolnictwa niektóre gałęzie przemysłu otrzymają zwiększoną ilość środków inwestycyjnych.